

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко; Наук. ред. А. М. Богуш; За заг ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.

2. Колосова О. В. Колектив як фактор соціального становлення особистості старшого дошкільника / О. В. Колосова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2014. – Випуск 42. – Ч.2. – С. 31–35.

3. Кон И. С. Ребенок и общество / И. С. Кон. – М.: Академия, 2003. – 336 с.

4. Кудикіна Н. В. Гра: феноменологічна та педагогічна характеристики / Н. В. Кудикіна // Освітологічний дискурс. – 2010. – № 1. – С. 20–30.

5. Павлик О. А. Інтерактивні технології в підготовці вчителя-словесника / О. А. Павлик // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2005. – №25. – С. 116–118.

6. Пасічніченко А. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування соціально-комунікативної компетентності дошкільників / А. В. Пасічніченко // Вісник Черкаського університету. Серія: педагогічні науки. – 2017. – Випуск № 11. – С. 97–103.

7. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія / І. П. Рогальська. – Київ: Міленіум, 2008. – 400 с.

REFERENCES

1. *Dity i sotsium: osoblyvosti sotsializatsii ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku: monohrafiia.* (2006). [Children and society: features of socialization of children of preschool and junior school age: monograph]. Lugansk.

2. Kolosova, O. V. (2014). *Kolektyv yak faktor sotsialnoho stanovlennia osobystosti starshoho*

doshkilnyka. [The collective as a factor of social formation of the person of the senior preschool child]. Vinnytsia.

3. Kon, I. S. (2003) *Rebyonok i obshchestvo.* [Child and Society]. Moscow: Academy.

4. Kudykina, N. V. (2010). *Hra: fenomenolohichna ta pedahohichna kharakterystyka.* [The game: phenomenological and educational characteristics]. Kyiv.

5. Pavlyk, O. A. (2005). *Interaktyvni tekhnolohii v pidhotovtsi vchytelia-slovesnyka.* [Interactive technologies in training teacher-language and literature]. Zhytomyr.

6. Pasichnichenko, A. V. (2017). *Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do formuvannia sotsialno-komunikativnoi kompetentnosti doshkilnykiv.* [Training future preschool teachers to form social and communicative competence in preschool-aged children]. Cherkasy.

7. Rogalska, I. P. (2008). *Sotsializatsiia osobystosti u doshkilnomu vitsi.* [Socialization of personality in pre-school children: essence, specifics, support: monograph]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПАСІЧНІЧЕНКО Анжела Василівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх вихователів, психологія.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PASICHNICHENKO Angela Vasyilivna – Candidate of Psychology, Associate Professor of the Department of Preschool Education, Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko.

Circle of scientific interests: professional training of future preschool teachers, psychology.

*Дата надходження рукопису 10. 03. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор Н. А. Калініченко.*

УДК 364.4–053.2–056.26

ПІДВАЛЬНА Юлія Василівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,

кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

e-mail: pidvalna_u@meta.ua

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З «СІМ'ЯМИ ГРУПИ РИЗИКУ»

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Кризові явища в політичному, соціально-економічному і духовному житті українського суспільства породжують і загострюють низку соціальних

проблем, призводять до погіршення фізичного та психічного здоров'я людей. У зв'язку з цим зростає роль соціальної роботи як специфічного цілісного напрямку діяльності держави, мета якого полягає в задоволенні

соціальних потреб кожного члена суспільства, вирішенні проблем праці, побуту, духовного і фізичного розвитку людини шляхом залучення до цього державних, громадських інституцій, використання всього потенціалу суспільних можливостей. Допомоги соціальних працівників потребують різні категорії осіб, в тому числі й «сім'ї групи ризику». Робота з такими людьми однаково складна й малоефективна окремо як для медичних, так і соціальних працівників, оскільки перед ними неминуче постають проблеми, що виходять за рамки їхньої фахової компетенції і перешкоджають успішній реалізації професійних функцій. В цих умовах зростає об'єктивна потреба в діяльності комплексного характеру, в межах якої соціальні працівники реалізують спеціальні профілактичні та реабілітаційні програми для особливих категорій; організують реабілітаційну роботу з дорослими і дітьми-інвалідами у медико-соціальних реабілітаційних закладах; здійснюють соціально-психологічну підтримку людей похилого віку у гериатричних інтернатах, невиліковно хворих у хоспісах та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впродовж останніх десятиліть спостерігається значний інтерес вітчизняних науковців до проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери до різних видів діяльності (В. Васильєв, О. Гуренко, Н. Кабаченко, А. Капська, О. Карпенко, І. Ковчина, І. Мельничук, Л. Міщик, В. Поліщук та ін.). Питання соціальної роботи з «сім'ями групи ризику» розглядаються такими вітчизняними вченими, як І. Капська, К. Левченко, Н. Максимова, І. Парфанович, І. Трубавіна та ін..

Мета статті – вивчити та проаналізувати доцільність використання соціальної роботи з «сім'ями групи ризику».

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі в більшості країн світу створені і функціонують спеціалізовані заклади, де соціальними працівниками надається низка соціальних послуг. Важлива роль належить соціальним працівникам в організації соціальної роботи з «сім'ями групи ризику», які мають порушення в адаптації. Соціальна робота з сім'єю має багатоаспектний характер. Ця діяльність спрямована на вирішення потреб сім'ї і її соціального оточення. Можна відмітити, що сьогодні немає єдиних підходів до практики соціальної роботи з сім'єю, а можливо тільки позначити основні стратегії. Професійна підготовки соціальних працівників у ВНЗ України спрямована на формування високо освіченого фахівця, який має фундаментальні знання, вміння та навички, необхідні для

професійної діяльності в різних галузях соціальної роботи.

Соціальна робота з сім'єю «групи ризику» – це особливим чином організована діяльність, спрямована на малі групи людей що потребують соціального захисту і підтримки ззовні. Це одна з різновидів соціального захисту населення, основним змістом якого являється сприяння, допомога, у відновлення і підтримці нормального функціонування сім'ї.

Соціальна робота з сім'єю «групи ризику» сьогодні є багатофункціональною діяльністю по соціальному захисту і підтримці, соціальному обслуговуванню сім'ї на державному рівні.

Соціальна робота з сім'єю «групи ризику» складається з: 1). Соціальний захист сім'ї – це багаторівнева система переважно державних заходів по забезпеченню мінімальних соціальних гарантії, прав, пільг і свобод нормально функціонуючої сім'ї у ситуації ризику інтересах гармонійного розвитку сім'ї, особи і суспільства. Важлива роль в соціальному захисті сім'ї відводиться самій сім'ї. 2). зміцнення батьківських стосунків; формування стійкості проти пропаганди сексу, наркотиків, насильства, агресивної поведінки; підтримка в нормі психологічного здоров'я сім'ї.

Сім'я – це ґрунтована на єдиній загальносімейній діяльності, спільність людей, пов'язаних стосунками шлюбу, спорідненості, що здійснює відтворення населення і спадкоємність сімейних поколінь, а також соціалізацію дітей [7].

Сім'я – це група близьких родичів що живуть разом. Таким чином, можна приводити множину синонімічних визначень сім'ї, що означають, передусім взаємодія і співпраця її членів. Трохи інакше ситуація в сім'ях групи ризику, або маргінальних, неблагополучних, асоціальних сім'ях [5].

Поняття «сім'я» походить від латинського слова famēs – голод. У її основі також лежать функції захисту і задоволення вітальних потреб своїх членів. Сім'я є первинним захисним середовищем індивіда. Проте вона ж може стати причиною поневірянь і утисків індивіда і чинником життєвих криз [8].

Незважаючи на широке вживання в науковій і спеціальній літературі поняття «Сім'я групи ризику», в усьому різноманітті робіт присвячених цій проблемі, важко зустріти чітке його формулювання.

Разом з поняттям «Сім'я групи ризику» використовуються такі, як «неблагополучна сім'я», «проблемна сім'я», «деструктивна сім'я» «дисфункціональна сім'я», «негармонійна сім'я». Як правило проблеми, з якими стикаються подібні сім'ї, торкаються соціальної правової, матеріальної, медичної,

психологічної, педагогічної і інших сторін її життя [2]. Для того, щоб повністю розібратися у визначенні «сім'ї групи ризику» розглянемо складові цього визначення, тобто розглянемо поняття ризик, група ризику.

Слово «ризик» синонімічно поняттю «небезпека». Ризикувати – значить «находити на небезпеку, спокушати долю, грати з вогнем, сунути голову в петлю».

Багато учених уточнюють і розгортають це формулювання: «Ризик – характеристика ситуації, що має невизначеність результату, при обов'язковій наявності несприятливих наслідків. Ризик поєднання вірогідності і наслідків настання несприятливих подій. Знання вірогідність несприятливої події дозволяє визначити вірогідність сприятливих подій» [2].

При цьому аналіз трактувань понять «ризик», «ризикувати» показує що головним чином вони співвідносяться з усвідомленою людиною небезпекою як реальністю: небезпека явно існує, і вона ощутима індивідом. Відкритий сенс ризику розкриває відомий психолог К. К. Платонов в своєму визначенні цього поняття. Ризик розглядається ним як «звернення до діяльності за відсутності упевненості в досягненні її мети». А у свою ж чергу слово ризик означає поєднання вірогідності і наслідків настання несприятливих подій. Також ризиком часто називають безпосередньо передбачувану подію, здатну принести кому-небудь збиток. Відсутність упевненості в досяжності результатів діяльності може бути обумовлено як об'єктивними (зовнішні умови), так і суб'єктивними (внутрішні можливості людини) чинниками. Вони і визначають наявність ситуації, що іменується «ризик». Слід зазначити, що поняття «Групи ризику», з'явилася ще в радянський період, саме в контексті пріоритету громадських інтересів.

Це поняття, дозволяло виділяти категорію людей, сімей, поведінку яких могло представляти певну небезпеку для оточення і суспільства в цілому, оскільки суперечило загальноприйнятим нормам і правилам [1].

Група ризику – термін, використовуваний переважно в медицині і соціології. Це визначення є збиральним для представників населення, найуразливіших до певних соціальних, медичних дій доквілля. До складу групи ризику входять особи, схильні до якогось ризику, наприклад, ризик захворювання чи ризик попадання в надзвичайні обставини, частина населення, умовно об'єднана за принципом підвищеної вірогідності виникнення в ній захворювань або члени яких можуть понести збиток від медичних або соціальних обставин, прийнято називати «групою ризику». Найбільш

грошовим коштом профілактики попадання в групу ризику являється активна державна соціальна політика, спрямована на попередження і подолання кризових явищ в соціальній сфері підтримку соціально уразливих верств населення.

Виходячи з цих визначень під сім'ї групи ризику мають на увазі настання якої-небудь небезпеки з боку батьків або дітей, яке може привести до непоправних наслідків не лише усередині сім'ї і її існуванні, але і в суспільстві в цілому. Приховану або явну небезпеку для оточення може представляти будь-яка сім'я, будь-яка дитина (бездітна, така, що має дітей, неповна сім'я, дитина з благополучної сім'ї, дитина з неблагополучної сім'ї. Ризик зростає, якщо в сім'ї є дитина. Він стає об'єктом загрози, оскільки піддається ризику вступити на того, що відхиляється шлях соціального розвитку. Проте це не закономірний, зумовлений шлях його розвитку, це ризик, як для сім'ї, так і для дитини складає загрозу, що реалізувалася, тобто встати на шлях злочинства. Якщо це трапляється, то і сім'я, і дитина переходять рису дозволеного і спускаються по соціальних сходах. Проблеми сім'ї групи ризику визначаються, передусім загальнодержавними проблемами, зокрема не лише низьким економічним рівнем життя, але нестійкістю відносно майбутнього себе і своїх дітей, а також соціальною політикою, що проводиться державою [1]. Таким чином, під сім'єю групи ризику розуміється така сім'я, в якій порушені її основні функції або їх частина. Причини недостатньо якісного виконання сімейних функцій. Основні з них, які роблять негативний вплив на неповнолітніх, наступних: помилки виховання; незрілість подружніх стосунків; відсутність системи правової освіти батьків і дітей; криміналізація дітей; сімейне насильство тощо.

Головною причиною попадання дитини в сім'ю групи ризику являються складні життєві обставини, такі як пияцтво одного або обох батьків; їхня асоціальна поведінка; вбивство одного з батьків на очах дітей іншим батьком; жорстоке поводження з дітьми (побої); втечі з будинку, конфлікти з однолітками тощо [6].

Сім'ї групи ризику відрізняються низьким матеріальним достатком низькою педагогічною культурою, асоціальним способом життя.

Також існує ділення сімей по мірі їхніх виховних дій на дітей. Так, сприятливим для формування особи являються сім'ї, де є обидва батьки і не менше двох дітей, де уміють доцільно і змістовно організувати життя і діяльність її членів. У сім'ї панує позитивна трудова і моральна атмосфера, організоване культурне і раціональне дозвілля.

Як показують дані психологічних,

соціальних і педагогічних досліджень, кожна сім'я в певні періоди свого існування проходить через ряд кризових ситуацій, які торкаються як сім'ї в цілому, так і окремих її членів.

Наприклад: вагітність, приміщення дитини до дошкільної установи, навчання дітей в першому класі школи, криза підліткового віку, пора юності, початок самостійному життю дітей, весілля, зрілий вік, старість, смерть. Всі ці періоди життя сім'ї викликають у її членів стреси. Вони провокують реальні кризи і спонукають кожного члена сім'ї або продовжувати подальше зростання і розвиток, або зупинитися через страх змін.

Саме під час появи і знаходження сім'ї в подібних кризах вона особливо уразлива і може увійти до «групи ризику». Якщо на цьому етапі допомогти сім'ї, то вона не стане неблагополучною [9].

Таким чином, якщо в життєдіяльності сім'ї одна або декілька функцій не спрацьовують, то сім'ю відносять до «групи ризику». Сім'єю групи ризику вважається сім'я, що має важко вирішувані проблеми, що обмежують її можливості в створенні сприятливих умов для життя і повноцінного розвитку усіх його членів, і таким чином піддає їх до ризику, тобто небезпеки. Також, соціальний працівник з сім'ями «групи ризику» працює по наступним напрямкам: – соціально-профілактична робота, спрямована на усунення причин виникнення проблем, а також систему заходів профілактики сімейного неблагополуччя, конфліктів, розлучень стресових станів; – соціальна допомога, мета якої – надання різнобічних соціальних послуг сім'ям в умовах конкретного співтовариства конкретній ситуації; – соціальний патронаж або одна з напрямів соціальної роботи, ґрунтоване на супроводі сімей, що вимагають систематичної підтримки умов, необхідних для забезпечення життєдіяльності соціально – незахищених сімей; – соціальна реабілітація, орієнтовану на надання допомоги молодій сім'ї з метою подолання сімейних конфліктів кризових станів, дисгармонії у взаємовідносинах тимчасових або постійних труднощів в життєдіяльності сім'ї [4].

Одним з найважливіших принципів роботи з сім'єю є принцип самозабезпечення сім'ї через надання їй соціальної допомоги з метою пошуку і стимулювання внутрішніх резервів, які допоможуть сім'ї дозволити власні проблеми [3].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Сім'ї групи ризику – це сім'ї з порушеннями функцій в нормальному існуванні як повноцінного осередку суспільства, де соціалізується, і розвиваються

нове покоління. Із-за порушень цих функцій в соціалізації того, що підрастає покоління ми отримуємо надалі «хворе суспільство» в чому і криється небезпека для суспільства в цілому і для сім'ї і її членів. А під словом ризик небезпека, настання чогось небажаного яке може, поблизу за собою несприятливий результат цієї ситуації. У свою ж чергу група ризику розглядається як уразлива частина населення, яка в силу своїх особливостей не може вирішити несприятливі ситуації, що склалися. Більшість сімей, що належать до групи ризику, не бачать і не розуміють, що в їх житті можуть загостритися, на перший погляд, невидимі проблеми, які надалі негативно відіб'ються на їхніх дітях, а багато хто не вірить, що вони можуть щось змінити у своїй долі і долі своїх близьких. У таких сімей, як правило, недостатньо, психологічних фізичних, соціальних і економічних ресурсів. Цих сімей класифікують в основному виходячи з порушення функцій сім'ї.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Воронцова М. В. Сім'ї «групи ризику»: проблеми, шляхи рішення. Монографія / М. В. Воронцова. – Москва, 2009. – 194 с.
2. Грицай А. Г. Сім'ї «групи ризику»: в структурі типології неблагополучних сімей / А. Г. Грицай // Вісник Адигейського державного університету, Серія: Педагогіка і психологія. – 2009. – Вип. 3 (47). – С. 32–36.
3. Зубкова Т. С. Организация и содержание работы по социальной защите женщин, детей и семьи: Учеб. пособие для студ. сред. проф. учеб. заведений / Т. С. Зубкова, Н. В. Тимошина. – 2-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 224 с.
4. Иванцова А. О. Про роботу з проблемними сім'ями / А. О. Иванцова // Виховання школярів. – 2000. – №10. – С. 18–20.
5. Методика и технология работы социального педагога: Учеб. пособие для ВУЗОВ / Под. ред. М. А. Галагузовой, Л. В. Мардахаева. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 192 с.
6. Прохорова О. Г. Семейведение теория и практика / О. Г. Прохорова, Е. И. Холостова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2014. – 379 с.
7. Роль батька в соціалізації дітей // Андреева Т. В. Сімейна психологія: навчальний посібник. – СПб.: Мова, 2004. – С. 167.
8. Феминология. Семейведение. Под ред. Л. Т. Шинелевой. – М.: Изд-во МГСУ «Союз», 1997. – Т. 2. – С. 121–134.
9. Холостова Е. И. Социальная работа: учебник для бакалавров / Е. И. Холостова. – М.: Дашков и К, 2012. – 612 с.

REFERENCES

1. Vorontsova, M. V. (2009). *Sim'yi «hrupy ryzyku»: problemy, shlyakhy rishennya*. [Family of «risk groups»: problems, solutions]. Moscow.

2. Gritsay, A. G. (2009). *Sim'yi «hrupy ryzyku»: v strukturi typolohiyi neblahopoluchnykh simey*. [Families of the «risk group»: in the structure of the topology of dysfunctional families]. Moscow.

3. Zubkova, T. S. (2004). *Organizatsiya i sodержaniye raboty po sotsial'noy zashchite zhenshchin, detey i sem'i*. [Organization and content of work on social protection of women, children and families]. Moscow.

4. Ivantsova, A. O. (2000). *Pro robotu z problemnyimi sim'yami*. [About working with problem families]. Moscow.

5. *Metodika i tekhnologiya raboty sotsial'nogo pedagoga. (2002)*. Methodology and Technology of the Work of a Social Pedagogue]. Moscow.

6. Prokhorova, O. G. (2014). *Sem'yevedeniye teoriya i praktika*. [Semi-domination theory and practice]. Moscow.

7. *Rol' bat'ka v sotsializatsiyi ditey. (2004)*. [The role of father in the socialization of children]. SPb.

8. *Feminologiya. Sem'yevedeniye. (2007)*. [Feminology. Family business]. Moscow.

9. Kholostova, E. I. (2012). *Sotsial'naya rabota*. [Social work]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПІДВАЛЬНА Юлія Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: здійснення соціальної підтримки сім'ям «групи ризику, та забезпечення соціального обслуговування, соціального супроводу та патронажу, соціальної профілактики і реабілітації, соціальної та психологічної адаптації.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PIDVALNA Julia Vasilivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Social Pedagogy and Social Work of the Uman State Pedagogical University Named after Pavlo Tychyna.

Circle of scientific interests: Implementation of social support to families of risk groups, and provision of social services, social support and patronage, social prophylaxis and rehabilitation, social and psychological adaptation.

*Дата надходження рукопису 10. 03. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор Н. А. Калініченко.*

УДК 378.14:78

ПІХТАР Олена Анатоліївна -

кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету мистецтв відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»
e-mail: pihtar@i.ua

ФАХОВЕ МУЗИЧНЕ МИСЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИРИГЕНТІВ ХОРУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Активні процеси гуманізації вітчизняної вищої мистецької освіти, сучасний ракурс фахової підготовки майбутніх диригентів хору вимагатимуть, в свою чергу, ініціативних компетентних фахівців сфери культури та мистецтв, здатних до самостійного ціннісно-смыслового самовизначення у професійній діяльності. Звідси розвиток творчої особистості, її суб'єктивно творча позиція, якісно нове бачення сенсу власної професійної діяльності стають головними пріоритетами у фаховій підготовці студентів мистецьких вищих навчальних закладів. В період радикальних змін цільових орієнтирів освітнього процесу увага педагогів вищої мистецької освіти спрямовується на активізацію творчопізнавальної діяльності студентів, критичного і саморефлексивного фахового музичного

мислення як основних показників професійної компетентності майбутніх диригентів хору.

Функціональна інтеграція освітньої і практичної діяльності студентів диригентсько-хорових спеціалізацій, ефективне комунікативне мистецьке середовище дозволяють передавати інноваційний досвід в реалії освітнього процесу. Одним із основних орієнтирів сучасної європейської політики щодо розвитку вітчизняної вищої освіти вважається створення можливостей для впровадження компетентнісно орієнтованої освіти. Необхідно зазначити, що зростає значення компетентності майбутніх диригентів хору у мистецьких вищих навчальних закладах. Але у системі мистецької освіти ще подекуди простежуються тенденції недостатнього розв'язання проблем методологічного і теоретичного характеру стосовно розвитку фахового музичного